INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

MAHSULOT TANNARXINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI

B.F. Boronov

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Buxgalteriya xisobi kafedrasi, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor vazifasini bajaruvchi

Mannanova Fariza Djurabekovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Anotatsiya

Ushbu maqolada mahsulot tannarxining iqtisodiy mohiyati va uni pasaytirish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda tannarxni shakllantiruvchi asosiy omillar tizimli yondashuv asosida o'rganilib, ularning ishlab chiqarish natijalariga ta'siri baholanadi. Xususan, resurslardan oqilona foydalanish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish hamda boshqaruv tizimini takomillashtirish kabi yo'nalishlarning ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, tannarxni kamaytirishning an'anaviy va innovatsion usullari o'rtasidagi farqlar ochib berilib, ularning amaliy samaradorligi solishtiriladi. Maqolada korxonalarda xarajatlarni boshqarish tizimini takomillashtirish orqali raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatlari ham ko'rib chiqiladi. Natijada mahsulot tannarxini pasaytirish nafaqat moliyaviy natijalarga, balki korxonaning bozor sharoitidagi barqaror rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: mahsulot tannarxi, ishlab chiqarish samaradorligi, xarajatlarni optimallashtirish, resurslardan foydalanish, innovatsion texnologiyalar, boshqaruv tizimi, raqobatbardoshlik, iqtisodiy samaradorlik, ishlab chiqarish jarayoni, xarajatlar tahlili

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining samaradorligini ta'minlash masalasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ishlab chiqarish xarajatlarini maqbul darajada boshqarish va mahsulot tannarxini pasaytirish orqali yuqori natijalarga erishish zamonaviy iqtisodiy muhitning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Chunki tannarx darajasi korxonaning nafaqat moliyaviy barqarorligiga, balki uning raqobatbardoshligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi sharoitda global raqobatning kuchayishi, resurslarning cheklanganligi hamda iste'molchilar talabining ortib borishi korxonalardan ishlab chiqarish jarayonlarini yanada takomillashtirishni talab etmoqda. Bu esa o'z navbatida tannarxni shakllantiruvchi omillarni chuqur o'rganish, ularni tahlil qilish va samarali boshqarish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu jihatdan, mahsulot tannarxining samaradorligini oshirish masalasi faqat xarajatlarni qisqartirish bilangina cheklanib qolmay, balki ishlab chiqarish texnologiyalarini modernizatsiya qilish, resurslardan oqilona foydalanish va boshqaruv tizimini takomillashtirishni ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, tannarxni pasaytirishning zamonaviy yondashuvlari korxonalarga ichki imkoniyatlardan samarali foydalanish orqali qo'shimcha iqtisodiy samaradorlikka erishish imkonini beradi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, unda mahsulot tannarxining samaradorligini oshirishga qaratilgan asosiy yo'nalishlar tizimli ravishda yoritilib, ularning amaliy ahamiyati ochib beriladi.

Asosiy qism. Mahsulot tannarxining shakllanishi murakkab iqtisodiy jarayon bo'lib, u bir qator ichki va tashqi omillar ta'siri ostida yuzaga keladi. Ushbu omillarni to'g'ri aniqlash va ularni boshqarish korxona faoliyatining umumiy samaradorligini belgilovchi muhim shartlardan biri hisoblanadi. Eng avvalo, tannarx darajasiga ishlab chiqarishda foydalaniladigan moddiy resurslar, mehnat xarajatlari va asosiy vositalardan foydalanish samaradorligi bevosita ta'sir

ko‘rsatadi. Shu bois, resurslardan oqilona foydalanish tannarxni pasaytirishning asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Moddiy resurslardan samarali foydalanish, avvalo, xomashyo va materiallar sarfini optimallashtirishni talab etadi. Bu jarayonda zamonaviy hisob-kitob usullarini qo‘llash, ishlab chiqarish normativlarini qayta ko‘rib chiqish hamda chiqindilarni kamaytirish muhim ahamiyatga ega. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, resurslar sarfini nazoratsiz qoldirish tannarxning asossiz ravishda oshishiga olib keladi. Shu sababli korxonalarda xarajatlarni monitoring qilish tizimini joriy etish zarur hisoblanadi.

Tannarx samaradorligini oshirishning yana bir muhim yo‘nalishi ishlab chiqarish jarayonlarini texnologik jihatdan takomillashtirish bilan bog‘liq. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonida vaqt va resurs yo‘qotishlarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Masalan, avtomatlashtirish va raqamlashtirish elementlaridan foydalanish ishlab chiqarish tezligini oshiradi, inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytiradi hamda umumiy xarajatlarni qisqartiradi. Natijada mahsulot tannarxi pasayib, korxonaning bozor sharoitidagi ustunligi mustahkamlanadi.

Boshqaruv tizimini takomillashtirish ham tannarx samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Ko‘plab hollarda yuqori xarajatlar noto‘g‘ri tashkil etilgan boshqaruv tizimi bilan bog‘liq bo‘ladi. Xususan, qaror qabul qilish jarayonining sustligi, resurslarni noto‘g‘ri taqsimlash va nazorat mexanizmlarining yetarli darajada ishlamasligi ortiqcha xarajatlarga olib keladi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish, jumladan, strategik rejalashtirish va operatsion nazorat tizimlarini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tannarxni kamaytirishda mehnat unumdorligini oshirish alohida o‘rin tutadi. Mehnat resurslaridan samarali foydalanish orqali bir birlik mahsulotga to‘g‘ri keladigan xarajatlarni kamaytirish mumkin. Buning uchun xodimlarning malakasini oshirish, ularni rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish hamda ish jarayonini to‘g‘ri tashkil etish zarur. Yuqori malakali va motivatsiyaga ega bo‘lgan ishchi kuchi ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Tannarx samaradorligini oshirishda logistika va ta’minot tizimining ahamiyati ham beqiyosdir. Xomashyo va materiallarni yetkazib berishdagi uzilishlar yoki ortiqcha zaxiralar korxona xarajatlarini oshiradi. Shu sababli ta’minot zanjirini optimallashtirish, transport xarajatlarini kamaytirish va zaxiralarni boshqarish tizimini takomillashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Bu esa o‘z navbatida ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlab, tannarxni barqaror darajada ushlab turishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi yo‘nalishlarning barchasi o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni kompleks tarzda qo‘llashgina yuqori samaradorlikni ta’minlaydi. Faqat bitta omilga e’tibor qaratish orqali sezilarli natijaga erishish qiyin. Shu bois korxonalar tannarxni boshqarishda tizimli yondashuvni qo‘llashi, barcha resurslar va jarayonlarni yagona mexanizm sifatida ko‘rib chiqishi lozim. Natijada mahsulot tannarxining pasayishi, foyda miqdorining ortishi va korxonaning raqobatbardoshligi mustahkamlanishi ta’minlanadi.

Xulosa. Mahsulot tannarxining samaradorligini oshirish masalasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarish faqat ularni qisqartirish bilan emas, balki butun ishlab chiqarish tizimini qayta ko‘rib chiqish orqali amalga oshirilgandagina barqaror natija beradi, chunki tannarxga ta’sir etuvchi omillar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, ulardan birini e’tibordan chetda qoldirish umumiy samaradorlikni pasaytiradi, shuning uchun korxonalarda birinchi navbatda resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga qaratilgan aniq mexanizmlar ishlab chiqilishi lozim, xususan xomashyo va materiallar sarfini normativ asosda rejalashtirish, ularning real sarfini doimiy monitoring qilish va chiqindilarni kamaytirishga

qaratilgan texnologik yechimlarni joriy etish muhim hisoblanadi, shu bilan birga ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va avtomatlashtirishga bosqichma-bosqich o‘tish orqali vaqt va mehnat sarfini qisqartirish, inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytirish va ishlab chiqarish unumdorligini oshirish mumkin, bundan tashqari boshqaruv tizimini takomillashtirish doirasida xarajatlar ustidan nazoratni kuchaytirish, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish hamda strategik va operatsion rejalashtirishni o‘zaro uyg‘unlashtirish zarur bo‘lib, bu ortiqcha va samarasiz xarajatlarning oldini olishga xizmat qiladi, amaliy jihatdan esa korxonalarga xarajatlarni tahlil qilishning zamonaviy usullarini joriy etish, xususan har bir mahsulot birligi bo‘yicha xarajatlar tuzilmasini chuqur o‘rganish va ularni optimallashtirishga qaratilgan qarorlar qabul qilish tavsiya etiladi, shuningdek mehnat unumdorligini oshirish maqsadida xodimlarning malakasini muntazam ravishda rivojlantirish, ularni natijaga yo‘naltirilgan rag‘batlantirish tizimini shakllantirish va ish jarayonlarini samarali tashkil etish zarur, logistika va ta’minot tizimida esa yetkazib berish jarayonlarini muvofiqlashtirish, ortiqcha zaxiralarni kamaytirish va transport xarajatlarini optimallashtirish orqali tannarxga bevosita ta’sir ko‘rsatish mumkin, yakuniy natija sifatida esa tannarxni boshqarish tizimini kompleks yondashuv asosida tashkil etgan korxonalar nafaqat xarajatlarni kamaytirishga, balki bozorda raqobatbardosh ustunlikka erishishga, moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga va uzoq muddatli rivojlanishni ta’minlashga erishadi, demak mahsulot tannarxining samaradorligini oshirish alohida chora-tadbirlar yig‘indisi emas, balki korxonaning barcha bo‘g‘inlarini qamrab oluvchi yagona strategik yondashuv sifatida qaralishi shart

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, Sh. Z. (2020). *Korxona iqtisodiyoti va menejmenti*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Abdullayev, A. A. (2019). *Ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarish*. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Karimov, U. R. (2021). *Korxonalarda tannarxni shakllantirish va uni kamaytirish yo‘llari*. Samarqand: SamISI nashriyoti.
4. Raximov, B. X. (2018). *Iqtisodiy tahlil asoslari*. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi nashri.
5. Yusupov, N. M. (2022). *Ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning zamonaviy yo‘nalishlari*. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti.